

VZDOLŽNA PRIMERJAVA MALČKOVE IGRE Z IGRAČAMI V INTERAKCIJI Z MAMO IN S TESTATORKO*#

Maja ZUPANČIČ¹, Tina KAVČIČ¹,
Saša CECIĆ ERPIČ²

¹ Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana

² Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Ljubljana

Povzetek: V prispevku obravnavamo malčkovo interaktivno igro s prosto izbranimi igračami v dveh pogojih: v interakciji malčka z njegovo mamo in v interakciji s testatorko. Študija temelji na rezultatih 20-ih slovenskih in 24-ih hrvaških malčkov, ki so bili med prvim opazovanjem stari 18 in 24 mesecev, in na rezultatih istih otrok šest mesecev kasneje. Vsakega izmed malčkov smo med interaktivno igro posnели na njegovem domu z videokamero. Najprej se je pet minut igral s svojo mamo in nato pet minut s testatorko, ki je uporabljala iste igrače kot mama. Mama se je z malčkom igrala tako, kot se ponavadi igra, ko sta doma. Testatorka pa je v interakciji z malčkom skušala dvigniti raven njegove igre, ki jo je predhodno opazila med njegovo interaktivno igro z mamo. Videoposnetke smo analizirale s pomočjo Opazovalne liste za ocenjevanje malčkove interaktivne igre z igračami (Zupančič, 1997) znotraj 30- sekundnih časovnih intervalov. Lista vključuje niz malčkovih obnašanj do mame/testatorke, obnašanj diade, malčkovih obnašanj do igrač in oblik igre. Dobljene podatke primerjamo medkontekstualno (mama : testatorka), razvojno (test : retest) in medkulturno (Slovenci : Hrvati). Dobljeni rezultati, odvisni od specifičnega merjenega področja, podpirajo več

* Beseda »testatorka« v kontekstu prispevka pomeni otroku tujo osebo, strokovnjakinjo na področju otrokovega razvoja. Z vključevanjem v otrokovo igro skuša vplivati na razvojno raven otrokovih igralnih dejanj glede na tista, ki jih je opazila med njegovo interakcijo z mamo. Način njenega vključevanja v igro je le v relativnem smislu enak za vse otroke, ne pa tudi v absolutnem, saj se otroci z mamami igrajo na različnih razvojnih ravneh. Zaradi tega ne uporabljamo izraza eksperimentatorka, kot je to običajno med angleško govorečimi avtorji (experimenter). Pomensko nekoliko drugačnega izraza za osebo z opisano vlogo v interakciji namreč v angleščini ni.

Prispevek je bil predstavljen na 3. Kongresu psihologov Slovenije oktobra 1999 v Portorožu v simpoziju "Novi trendi v proučevanju igre predšolskega otroka".

Naslov: izr. prof. dr. Maja Zupančič, Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

razvojnih modelov (navezanosti, območja bližnjega razvoja, kontinuiranosti in sprememb) ter medkulturne razlike v obnašanju na dimenziji idiocentrizem-alocentrizem.

KLJUČNE BESEDE: interaktivna igra, razvoj igre, igralno obnašanje, medkulturne razlike.

A FOLLOW-UP COMPARISON OF MOTHER-TODDLER AND EXPERIMENTER-TODDLER INTERACTIVE PLAY WITH OBJECTS

Maja ZUPANČIČ¹, Tina KAVČIČ¹ and Saša CECIĆ ERPIČ²

¹ University of Ljubljana, Department of Psychology, Ljubljana, Slovenia

² University of Ljubljana, Faculty of sports, Ljubljana, Slovenia

Abstract: *The contribution presents a study on interactive toy-play with free chosen toys in two conditions: during the interaction with the mother and during the interaction with the experimenter. It was conducted on 20 Slovenian and 21 Croatian toddlers (18 and 24 month old) and repeated six month later. Each of the toddlers was videotaped at home while playing with his/her mother for five minutes and then five minutes of his/her play with an experimenter- a female psychologist- using the same toys was recorded. The mothers were told to play with their toddlers the way they usually do, and the experimenters tried to raise the toddlers' forms of play above the level they had previously seen during the toddlers' play with their mothers. The videotapes were analysed within 30 second time intervals using the Observational check list for coding infant's/toddler's interactive play with objects (Zupančič, 1997). The coding system consisted of variables describing the dyad frame behaviours, the toddlers' behaviours toward the partner and toward the objects, and their forms of play. The obtained data were compared across the two contexts (mother vs. experimenter), across time (test vs. retest) and across cultures (Slovenian vs. Croatian dyads). With respect to specific behaviours the results support several developmental models (attachment, zone of proximal development, continuity and change) and the cultural differences of the behaviours on the dimension idiocentrism vs. allocentrism.*

KEYWORDS: interactive play, development of play, play behaviours, cultural differences.

UVOD

V pričujoči študiji smo primerjale (1) interakcijo malčkov z dvema odraslima partnerkama (mamo in testatorko) med njihovo igro z igračami ter (2) igro slovenskih in hrvaških malčkov v teh dveh vrstah diad. Z vidika diadnega obnašanja, obnašanja malčkov do partnerk in do igrač ter z vidika oblik malčkove igre smo ugotovljale tudi (3) dolgoročno kontinuiranost in spremenljivost igre med 18-, 24- mesečnimi in 24-, 30- mesečnimi malčki.

Predpostavljale smo, da se igralno obnašanje malčkov v interakciji z mamo razlikuje od njihovega obnašanja v interakciji s testatorko. Mama je za malčke oseba, na katero so navezani, testatorka pa je zanje tuja oseba, do katere vsaj do neke mere izražajo previdnost in/ali radovednost (Lamb, 1988). Nekatere mere diadnega obnašanja, malčkovega obnašanja do partnerke in do igrač naj bi zaradi tega odražale navezanost na mamo in previdnost in/ali radovednost do testatorke. Obnašanja navezanosti so k cilju (vzdrževanje bližine s skrbnikom) usmerjeni sistem obnašanj, ki jih sproži malčkova ocena notranjih in zunanjih okoliščin, na podlagi katere se lahko počuti varnega ali ogroženega (Ainsworth, Blehar, Waters in Wall, 1978). Malčkov občutek varnosti ima pomembno vlogo pri vzpostavljanju ravnotežja med drugimi sistemi obnašanja, npr. raziskovalnim, socialnim in previdnim. Malčki, ki se počutijo varne, več raziskujejo in izražajo več prosocialnih obnašanj do interaktivnih partnerjev kot malčki, ki se počutijo ogroženi. Tako smo pričakovale, da bo malček v interakciji z mamo bolj zadovoljen, izražal bo več obnašanj, ki kažejo na povezanost z njo, od fizične bližine do vzpostavljanja skupne pozornosti do igrač, in bo bolj dejavno usmerjen na igrače (raziskovalno obnašanje) kot v interakciji s testatorko. V slednjem primeru bo bolj previden in/ali radoveden, kar pomeni, da bo tujko bolj opazoval, manj bo dejaven z igračami in bolj zadržan v svojih socialnih obnašanjih do partnerke kot v interakciji z mamo.

Po drugi strani ima testatorka (psihologinja) več znanja o razvoju igre, zato lahko pri malčkih izzove razvojno zapletenejše oblike igre kot mama. Tudi med mamami obstajajo precejšnje individualne razlike glede njihovega poznavanja in vrednotenja igre v kontekstu otrokovega razvoja. Malčki in predšolski otroci, katerih mame so bolje seznanjene z razvojem igre in jo cenijo na podlagi njenih spoznavnih in vzgojnih prednosti v primerjavi z drugimi otrokovimi dejavnostmi, se pogosteje vključujejo v simbolno (razvojno zapleteno) interaktivno igro in bolj spodbujajo otrokovo simbolno igro kot mame, ki menijo, da je igra namenjena le zabavi, otrok pa v njej zgolj posmema dejavnosti odraslih (Farver in Howes, 1993; Farver in Wimbarti,

1995a; 1995b). Podobno se slovenski malčki mam, ki poudarjajo spoznavno vrednost igre v primerjavi z njenimi drugimi vrednostmi, v diadni interakciji pogosteje igrajo simbolno kot malčki mam, ki poudarjajo druge vidike igre pred spoznavnimi (Veber, 1997; Zupančič, 1998). Ker so testatorke v naši študiji skušale dvigniti obliko malčkove igre na višjo spoznavno raven, kot so jo predhodno opazile v malčkovi interakciji z mamo, in po predpostavki bolje poznajo razvojne oblike igre kot mame, smo pričakovale, da se bo malčkova igra s testatorko bolj optimalno odvijala v območju njegovega bližnjega razvoja (ali pa ga bo vsaj dosegla) kot igra z mamo.

Razvojno zrelejši partner pa sam po sebi, s svojo prisotnostjo otroku še ne zagotavlja delovanja v območju bližnjega razvoja (v nadaljevanju OBR). Partner je učinkovit le takrat, ko njegovo usmerjanje, spodbuda in demonstracija predstavljajo izziv tistim malčkovim igralnim dejavnostim, ki jih lahko izvaja tudi sam (Damast, Tamis-LeMonda in Bornstein, 1996). Če se partner v igralni interakciji igra z malčkom podobno kot mama, se bo tudi malček igral z njim na podoben način, kot se je igral z mamo. Bornstein, Haynes, O'Reillyjeva in Painterjeva (1996) ugotavljajo, da je zapletenost malčkovih igralnih dejanj v interakciji z odraslo žensko (mamo in testatorko) bolj odvisna od obnašanja partnerke kot od njene poznanosti. Testatorka, ki je dobila navodilo, naj se obnaša tako kot mama in pri tem uporablja iste igrače kot mama, je pri malčkih izzvala enako razvojno zapletene oblike igre kot mama, ne glede na to, ali so se diade igrale doma ali v igralnem laboratoriju. V naši študiji je strokovnjakinja na področju malčkovega razvoja dobila drugačno navodilo. Na podlagi tega smo predpostavljale, da se bo pri uporabi istih igrač med igro z malčki obnašala nekoliko drugače kot mama, v smeri izziva malčkovi igri v interakciji z mamo, zato naj bi ji vodenje v OBR bolje uspelo kot mami, vsaj na merah malčkovega obnašanja, ki odražajo razvojno zapletenost njegovih igralnih dejanj.

Slovenska in hrvaška kultura se relativno razlikujeta v dimenziji individualizem – kolektivizem (Zupančič, 1993; Musek, 1994; Zupančič in Metzging, 1994). V implicitnih antropologijah - posameznikovih zdravorazumskih pogledih na socialni svet, sistemih prepričanj o človekovi naravi (Oerter, 1991) - slovenskih in hrvaških mladih odraslih smo skladno s to distinkcijo našli precejšnje razlike. Slovenci izražajo več idiocentričnih značilnosti v pojmovanjih sebe, drugih ljudi, njihovih delovanj in socialnih relacij med ljudmi (neodvisnost, samoizražanje, samouveljavljanje, zanašanje nase), Hrvati pa več alocentričnih, kot so usmerjenost k socialni harmoniji, identifikacija s skupino, skrb za druge in vzdrževanje tesnih socialnih odnosov izven družine (Zupančič in Metzging, 1994). Poleg tega imajo

etnoteorije slovenskih mam dojenčkov in malčkov o igri in otrokovem razvoju (mamini spontani pojmi o otrokovem razvoju in vlogi igre v njem) močno individualistično konotacijo (Zupančič, 1998). Primerjava igre 18- in 24-mesečnih slovenskih in hrvaških malčkov z igračami je pokazala, da so bili slovenski razmeroma bolj predmetno usmerjeni in neodvisni tako med svojo samostojno igro (Zupančič in Cecić Erpič, 1997) kot med svojo interaktivno igro z mamami (Zupančič, 1998) in s tujimi osebami (Kavčič, 1999). Ne glede na igralni kontekst (partner ali vrsta igrače) so bili slovenski malčki bolj pozorni na igrače, z njimi so vztrajali dlje časa, več so komunicirali z njimi, igrali so se bolj samostojno in so dajali več iniciative za igro z igračami kot hrvaški malčki, ki so bili v odnosu do igrač bolj pasivni, v svojo igro so večkrat vključevali partnerko in z njo bolj dejavno sodelovali, zlasti so z njo večkrat neposredno komunicirali. Podobno se glede vsebine simbolnih igralnih dejanj med slovenskimi in hrvaškimi malčki v interakciji z mamo kažejo nekatere razlike, ki odražajo večjo alocentično usmerjenost med hrvaškimi diadami. Hrvaški malčki med igro pogosteje reprezentirajo vsebine, ki poudarjajo medosebno povezanost. Te so skrb za osebe, ki jih igrače reprezentirajo (za njihovo čustveno stanje, telesno nego, zdravje), tolaženje in crkljanje (Zupančič, 1999).

Primerljive medkulturne razlike, skladne z individualistično – kolektivističnim razlikovanjem, so raziskovalci našli tudi med igro severnoameriških in japonskih malčkov (Tamis-LeMonda, Bornstein, Cyphers, Toda in Ogino, 1992) ter med igro severnoameriških in argentinskih malčkov (Bornstein, Haynes, Pascual, Painter in Galperin, 1999). V severno ameriških diadah mama-malček, kot predstavnicah individualističnih kultur, so bile igrače tipično objekt komunikacije med igralnima partnerjema, mame so bolj spodbujale kombinatorno in simbolno igro, usmerjeno nase, medtem ko so mame v japonskih in argentinskih diadah z malčkom (kolektivistične kulture) bolj spodbujale simbolno igro, usmerjeno na druge, in socialno igro, bolj so izražale pozitivna čustva do malčkov, jih besedno bolj vzpodbujale med njihovo dejavnostjo, igrače pa so diadam prvenstveno služile kot mediator v socialni interakciji. V zvezi z individualistično-kolektivistično distinkcijo diadne igre smo si postavile vprašanje, ali se relativna razlika v predmetni usmerjenosti in neodvisnosti malčkov med igro z igračami, ki so jo avtorji empirično podprli v raziskavah na različnih individualističnih in kolektivističnih kulturah, ohranja med interaktivno igro slovenskih in hrvaških malčkov z njihovimi mamami med 6- mesečnim časovnim obdobjem.

Glede na naš ciljni starostni vzorec se bomo omejile na opis razvojnih sprememb in razlik v drugem letu malčkove starosti. V tem času prihaja do opaznih razvojnih sprememb v malčkovih socialnih, komunikacijskih in kognitivnih sposobnostih ter v njegovem izražanju samostojnosti (Dunn, Plomin in Daniels, 1986). S starostjo otroci tudi vse bolj spodbujajo razlike v starševski obravnavi (Scarr in McCartney, 1983). Tako npr. mame razvijejo različna stališča do dojenčkov/malčkov, odvisno od njihove starosti, in težijo k temu, da se obnašajo skladno s temi stališči (Dunn in dr., 1986).

Na podlagi prečne študije interaktivnih igralnih obnašanj slovenskih dojenčkov/malčkov ugotavljamo, da se med drugo polovico prvega in koncem drugega leta življenja pojavijo pomembne starostne razlike v obnašanju mam do otrok, diad, otrok do mam in igrač ter v oblikah igre že v začetnih petih minutah igralne interakcije, ki se ujemajo s spremembami na opisanih področjih otrokovega razvoja (Zupančič, 1998; Zupančič in Ceci Erpič, 1998). V drugem letu starosti prihaja do vse večjega predmetno-socialnega usklajevanja med igralnima partnerjema, kar se kaže v številu recipročnih izmenjav med njima, v upadu zmotnih izmenjav, v naraščanju intenzivnosti in trajanja skupne pozornosti, namenjene igračam, ter v trajanju skupne igralne dejavnosti. Povečano malčkovo odzivanje na mamo (glede na starost) se v drugem letu odraža preko povečanja zaporednega prevzemanja igralnih dejavnosti (ZPD), naraščanja socialnega govora in povečanja besednega ZPD. Malček postaja vse bolj naklonjen maminim pobudam za skupno igro z igračami, kar zvišuje diadno zadovoljstvo. K diadnim spremembam prispevajo tudi spremembe v maminem obnašanju med interaktivno igro. Mame malčkov točneje predvidevajo otrokove igralne namere kot mame dojenčkov in so bolj usmerjene na predmetno dejavnost, medtem ko so mame dojenčkov bolj usmerjene na otroke same. V interaktivni igri z igračami postane otrokova dejavnost v drugem letu starosti bolj predmetno usmerjena in bolj zapletena: bolj se zanima za interaktivno igro z igračami, bolj je pozoren na dele igrače v kontekstu, več komunicira z njimi, njegova igralna dejanja postanejo bolj konstruktivna, pojavijo se simbolne, konstrukcijske in socialno dejavne oblike igre (npr. kontaktna, opazovalna z vključitvijo). Podobne starostne razlike v otrokovem obnašanju do igrač in v izraženih oblikah igre so opazne tudi med njegovo samostojno igro z igračami (Puklek, 1998; Zupančič, 1998).

Na podlagi navedenega nas je zanimalo, ali prihaja do nadaljnjih sprememb v obnašanju mame do otroka, otroka do mame in do predmetov ter v njegovih oblikah igre tudi med drugo polovico drugega in prvo polovico tretjega leta starosti.

METODA

Udeleženci

V raziskavo je bilo vključenih 20 slovenskih in 21 hrvaških malčkov in njihovih mam. Med prvim opazovanjem so bili malčki stari 18 ($N_{\text{SLO}} = 9$, $N_{\text{HRV}} = 11$) in 24 ($N_{\text{SLO}} = 11$, $N_{\text{HRV}} = 10$) mesecev, ob ponovnem opazovanju pa 24 in 30 mesecev. Med kulturama (izraz kultura se v kontekstu pričujočega prispevka nanaša na dve nacionalno, jezikovno in kulturno različni okolji) se glede svoje starosti niso pomembno razlikovali (hi-kvadrat=0.22, $df=1$, $p=0.76$).

Malčki so bili v vzorcu enakomerno zastopani glede na spol, kulturo in izobrazbeno raven njihovih staršev (spol in kultura: hi-kvadrat=0.22, $df=1$, $p=0.76$; izobrazba in kultura: hi-kvadrat=0.22, $df=1$, $p=0.76$; spol in starost: hi-kvadrat=0.02, $df=1$, $p=1.00$; spol in izobrazba: hi-kvadrat=0.21, $df=1$, $p=0.76$; izobrazba in starost: hi-kvadrat=0.02, $df=1$, $p=1.00$). V študiji so sodelovali le malčki srednje in višje izobraženih staršev, polovico je bilo deklic in polovica dečkov. Vsi so bili donošeni in vsaj do časa opazovanj niso kazali kakršnihkoli razvojnih zaostankov. Med opazovanji so živeli v urbanih naseljih Slovenije in v Osijeku na Hrvaškem.

Instrumenti in pripomočki

Uporabile smo naslednje instrumente in pripomočke:

- Opazovalna lista za ocenjevanje interaktivnega obnašanja med mamo/testatorko in dojenčkom/malčkom pri igri s predmeti (Zupančič, 1997). Srednja zanesljivost dveh zaporednih opazovanj različnih usposobljenih ocenjevalk je visoka (Kappa=0.75, Kendallov Tau b=0.85; Zupančič in Cecić Erpič, 1998).

Ocenjevalna lista v izvorni obliki vsebuje 48 postavk, ki se nanašajo na:

- okvirno obnašanje diade (npr. vzajemno odzivanje) (7 postavk, vse na petstopenjski lestvici);
- malčkovo okvirno obnašanje do partnerke (npr. zainteresiran za igro s partnerko) (12 postavk, od tega 11 na petstopenjski lestvici in 1 prisotnost-odsotnost obnašanja);

- c) malčkovo obnašanje do predmetov (npr. vokalizira z igračami) (16 postavk, od tega 13 na petstopenjski lestvici in 3 prisotnost-odsotnost obnašanja);
- d) kognitivne oblike igre (npr. simbolna) (6 postavk, vse oblika prisotna-odsotna);
- e) socialne oblike igre (npr. paralelna) (7 postavk, vse oblika prisotna-odsotna).

Poleg izvirnih smo oblikovale še 18 kompozitnih postavk (npr. skupni govor in vokalizacija, ki vključuje socialni, egocentrični in na igrače usmerjeni govor in vokalizacijo).

- Priročnik za ocenjevanje dojenčkove/malčkove igre s predmeti v samostojnih in interaktivnih pogojih (Zupančič, Gril, Cecić Erpič in Puklek, 1999).
- Domače igrače, ki so jih prosto izbrali mame/testatorke in/ali malčki. Najpogosteje so uporabljali reprezentacijske, prototipske in spolno nevtralne igrače. Stopnja podobnosti igrač z realnimi predmeti se pri drugem opazovanju ni razlikovala glede na kulturo, malčkovo starost in spol, nivo izobrazbe malčkovih staršev in glede na igralni partnerki (Kavčič, 1999).

Postopek

V raziskavi smo najprej pridobile soglasja malčkovih staršev za sodelovanje. Interaktivno malčkovo igro z različnimi partnerkami smo nato z videokamero posnele na njegovem domu. Vsakega malčka sta obiskali po dve testatorki in vzpostavili začetni stik z njim in njegovo mamo. Ko sta ocenili, da se malček počuti ugodno v njuni prisotnosti in da se je navadil na kamero, sta prosili njegovo mamo, naj se začne z njim igrati.

Najprej so se malčki 10 minut igrali v interakciji z mamo in nato 10 minut v interakciji s testatorko. Pri tem je bila mama ves čas prisotna v istem prostoru. Mama je dobila navodilo, naj se z malčkom igra tako kot ponavadi in naj pri tem uporablja igrače po lastni in/ali malčkovi prosti izbiri. Testatorka pa je skušala dvigniti kompleksnost malčkove igre nad raven, ki jo je predhodno opazila v njegovi interakciji z mamo. Pri tem je skušala uporabljati iste igrače kot mama (v primeru, da malček ni kazal nikakršnega zanimanja za isto igračo ali jo je zavračal, je uporabila drugo). Snemati smo

začele, ko sta oba partnerja pokazala interes za skupno igro z igračkami. Po preteku šestih mesecev smo postopek ponovile na istih malčkih.

V celotni raziskavi so sodelovale 4 slovenske in 2 hrvaški testatorke, vse psihologinje. Slovenske so izvedle postopek na vzorcu slovenskih malčkov, hrvaški pa na vzorcu hrvaških malčkov.

Videoposnetke smo po posameznih izvirnih postavkah v Ocenjevalni listi ocenjevale znotraj 30- sekundnih časovnih intervalov v prvih petih minutah interaktivne igre z vsako izmed obeh partnerk. Obnašanje vsakega malčka sta ocenjevali po dve usposobljeni ocenjevalki skupaj, tako da sta končno oceno na vsaki izmed izvirnih postavk in v vsakem posameznem intervalu oblikovali na podlagi konsenza ter s pomočjo Priročnika (Zupančič in dr., 1999). Vse videoposnetke smo ocenjevale štiri usposobljene slovenske psihologinje.

REZULTATI

Uporabile smo 3-smerno 2x2x2 analizo variance (mešana ANOVA). V tabelah so prikazani le statistično pomembni glavni vplivi starosti, kulture, partnerke in dvosmernih interakcij med njimi. Na tri izvorne spremenljivke statistično pomembno vpliva tudi trosmerna interakcija med neodvisnimi spremenljivkami, vendar bistveno ne prispeva k razlagi dobljenih rezultatov (Zupančič in Ceci Erpič, 1999). V sklopu rezultatov in diskusije je zaradi tega ne bomo obravnavale.

Tabela 1: Povzetek zbirnih rezultatov o vplivih starosti, kulture in partnerke na diadno obnašanje med igro z igračami.

DIADA- izvorne in kompozitne spremenljivke	STAROST M_1 M_2 F,df=1, (p)	KULTURA M_{SLO} M_{HRV} F,df=1, (p)	PARTNERKA M_M M_T F,df=1, (p)	INTERAKC. F,df=1, (p)
1.Gladka interakcija (df rezid.=145)	$M_1=41.54$ $M_2=44.04$ 6.02 (.015)	$M_{SLO}=43.94$ $M_{HRV}=41.64$ 4.81 (.030)	$M_M=44.28$ $M_T=41.64$ 9.62 (.002)	S x K 4.13 (.044)
2.Fizični kontakt (df rezid.=145)		$M_{SLO}=14.67$ $M_{HRV}=12.33$ 6.61 (.011)	$M_M=14.74$ $M_T=12.16$ 8.14 (.005)	
3.Očesni kontakt (df rezid.=145)	$M_1=19.83$ $M_2=16.69$ 10.41 (.002)		$M_M=15.73$ $M_T=20.93$ 28.09 (.000)	
4.Diada zadovoljna (df rezid.=145)		$M_{SLO}=40.88$ $M_{HRV}=37.87$ 8.08 (.005)		
5.Vzajemna glasov. kom. (df rezid.=145)			$M_M=24.85$ $M_T=22.06$ 5.59 (.019)	
6.Kvaliteta interakcije* (df rezid.=145)		$M_{SLO}=42.67$ $M_{HRV}=40.08$ 6.59 (.011)	$M_M=42.44$ $M_T=40.21$ 5.28 (.023)	
7.Iniciativa malček-partner (df rezid.=145)		$M_{SLO}=28.19$ $M_{HRV}=21.41$ 34.75 (.000)	$M_M=26.90$ $M_T=22.46$ 16.06 (.000)	K x P 12.24 (.001)

Legenda:

F F razmerje

df stopnje svobode

(p) statistična pomembnost

M_M aritmetična sredina za igro z mamo

M_T aritmetična sredina za igro s testatorko

K kultura

P partnerka

S starost malčkov

*kompozitna spremenljivka, ki vključuje gladkost interakcije in zadovoljstvo diade

Tabela 2: Aritmetične sredine diadnih obnašanj, na katere vpliva interakcija med neodvisnimi spremenljivkami.

Spremenljivka	Interakcija	$M_{1\text{SLO}}$ SLO_M	$M_{2\text{SLO}}$ SLO_T	$M_{1\text{HRV}}$ HRV_M	$M_{2\text{HRV}}$ HRV_T
1.	S x K	$M_{1\text{SLO}} = 43.87$	$M_{2\text{SLO}} = 44.00$	$M_{1\text{HRV}} = 39.48$	$M_{2\text{HRV}} = 44.08$
7.	K x P	$SLO_M = 28.36$	$SLO_T = 28.03$	$HRV_M = 25.55$	$HRV_T = 17.17$

Legenda:

- $M_{1\text{SLO}}$ aritmetična sredina za igro slovenskih diad ob prvem opazovanju
 $M_{2\text{SLO}}$ aritmetična sredina za igro slovenskih diad ob drugem opazovanju
 $M_{1\text{HRV}}$ aritmetična sredina za igro hrvaških diad ob prvem opazovanju
 $M_{2\text{HRV}}$ aritmetična sredina za igro hrvaških diad ob drugem opazovanju
 SLO_M aritmetična sredina za igro slovenskih diad z mamo
 SLO_T aritmetična sredina za igro slovenskih diad s testatorko
 HRV_M aritmetična sredina za igro hrvaških diad z mamo
 HRV_T aritmetična sredina za igro hrvaških diad s testatorko

Nobena izmed treh neodvisnih spremenljivk, niti interakcija med njimi, ne vpliva pomembno na vzajemno odzivnost (besedno in nebesedno) med partnerjema v diadi.

V začetnih petih minutah malčkove igre s partnerko je, ne glede na kulturo in partnerko, s katero so se malčki igrali, po preteku šestih mesecev prišlo do povečanja gladkosti interakcije (strinjanje partnerjev o fokusu igralne pozornosti, odsotnost napetosti in konfliktnosti med njima) in do upada očesnega stika med partnerjema. Ne glede na starost in partnerko, s katero so se malčki igrali, so se slovenske diade v primerjavi s hrvaškimi igrale bolj gladko, izražale so več zadovoljstva v igralni dejavnosti, med partnerjema je večkrat prihajalo do telesnega stika, malček pa je večkrat dajal pobudo za igralno dejavnost. Ne glede na starost in kulturo so se diade mama-malček igrale bolj gladko in zadovoljno kot diade testatorka-malček, partnerja sta večkrat vzajemno glasovno/besedno komunicirala in bila v telesnem stiku. Malčki so med igro z mamo večkrat dajali pobudo za igro kot med igro s testatorko.

Slovenske diade so se ob prvem opazovanju igrale bolj gladko kot hrvaške, ob drugem pa enako gladko. Pri obeh skupinah se je gladkost interakcije po šestih mesecih povečala. Slovenski malčki so med igro z mamo in s testatorko dajali enako količino iniciativ za igro, hrvaški pa so jih dajali manj od slovenskih, zlasti med igro s testatorko.

Tabela 3: Povzetek zbirnih rezultatov o vplivih starosti, kulture in partnerke na obnašanje malčka do partnerke med igro z igračkami.

MALČEK DO PARTNERJA- izvirne in kompozitne spremenljivke	STAROST M_1 M_2 $F, df=1,$ (p)	KULTURA M_{SLO} M_{HRV} $F, df=1, (p)$	PARTNERKA M_M M_T $F, df=1, (p)$	INTERAKCIJA $F, df=1, (p)$
1. Gleda partnerko (df rezid.=145)	$M_1=20.69$ $M_2=17.47$ 11.67 (.001)		$M_M=16.33$ $M_T=21.96$ 34.53 (.000)	
2. Emocionalno izraziti (df rezid.=144)		$M_{SLO}=22.08$ $M_{HRV}=18.96$ 6.54 (.012)		K x P 6.52 (.012)
3. Socialni gov. in vokalizacija (df rezid.=147)			$M_M=18.15$ $M_T=16.48$ 9.24 (.003)	S x P 4.65 (.033)
4. Socialni govor (df rezid.=144)	$M_1=21.71$ $M_2=23.78$ 4.03 (.047)		$M_M=24.42$ $M_T=20.97$ 9.46 (.003)	
5. Socialna vokalizacija (df rezid.=144)		$M_{SLO}=12.39$ $M_{HRV}=10.48$ 19.68 (.000)		S x P 4.30 (.040)
6. Osredot. na mamo (df rezid.=146)				K x P 11.17 (.001)
7. Teži k partnerki (df rezid.=146)	$M_1=25.33$ $M_2=21.34$ 5.75 (.018)	$M_{SLO}=25.10$ $M_{HRV}=21.79$ 18.26 (.000)	$M_M=32.20$ $M_T=14.35$ 440.67 (.000)	S x K 7.55 (.007) K x P 6.89 (.010)
8. Zadovoljen s partnerko (df rezid.=146)		$M_{SLO}=39.95$ $M_{HRV}=37.43$ 5.75 (.018)	$M_M=39.62$ $M_T=37.64$ 3.73 (.055)	

Glej legendo pod Tabelo 1.

Tabela 4: Aritmetične sredine malčkovih obnašanj do partnerke, na katero vpliva interakcija med neodvisnimi spremenljivkami.

Spremenljivka	Interakcija	SLO		HRV	
		M_{1M} ; M_{1SLO}	M_{2M} ; M_{2SLO}	M_{1T} ; M_{1HRV}	M_{2T} ; M_{2HRV}
2.	K x P	$SLO_M=19.72$	$SLO_T=24.50$	$HRV_M=19.69$	$HRV_T=18.22$
3.	S x P	$M_{1M}=18.28$	$M_{2M}=18.00$	$M_{1T}=15.44$	$M_{2T}=17.55$
5.	S x P	$M_{1M}=11.81$	$M_{2M}=10.87$	$M_{1T}=11.00$	$M_{2T}=11.85$
6.	K x P	$SLO_M=0.74$	$SLO_T=1.15$	$HRV_M=1.74$	$HRV_T=0.54$
7.	S x K	$M_{1SLO}=28.36$	$M_{2SLO}=21.85$	$M_{1HRV}=22.64$	$M_{2HRV}=20.85$
7.	K x P	$SLO_M=32.97$	$SLO_T=17.23$	$HRV_M=31.49$	$HRV_T=11.61$

Glej legendo pod Tabelo 2.

M_{1M} aritmetična sredina za igro z mamo ob prvem opazovanju

M_{2M} aritmetična sredina za igro z mamo ob drugem opazovanju

M_{1T} aritmetična sredina za igro s testatorko ob prvem opazovanju

M_{2T} aritmetična sredina za igro s testatorko ob drugem opazovanju

Nobena izmed treh neodvisnih spremenljivk, niti interakcija med njimi, ne vpliva pomembno na malčkovo skupno (pozitivno in negativno) in pozitivno odzivnost do partnerke ter na njegov interes za igro z njo.

V prvih petih minutah diadne interakcije je po preteku šestih mesecev na celotnem vzorcu prišlo do upada opazovanja partnerke med igro, do upada obnašanj, s katerimi so malčki iskali bližino partnerke (telesna bližina in skupna pozornost), ter do povečanja socialnega govora. Slovenski malčki so - ne glede na svojo starost in partnerko, s katero so se igrali - izražali intenzivnejša čustva do nje, večkrat vokalizirali z njo, pogosteje iskali njeno bližino in bili bolj zadovoljni v interakciji z njo kot hrvaški malčki. Ko so se malčki igrali s svojimi mamami (ne glede na starost in kulturo), so z njimi večkrat govorili in vokalizirali, iskali njihovo bližino in intenzivneje izražali zadovoljstvo ob skupni dejavnosti kot takrat, ko so se igrali s tujimi ženskami.

Slovenski malčki so bili med igro z igračami bolj emocionalno izraziti do testatorke kot do mame, hrvaški pa nekoliko manj. Morda gre razlike med slovenskimi in hrvaškimi malčki v igri s testatorko pripisati tudi temu, da je bila med štirimi slovenskimi testatorkami večja variabilnost kot med dvema hrvaškima testatorkama (Kavčič, 1999; Zupančič in Ceci Erpič, 1999). Do mam so bili Slovenci enako izraziti kot Hrvati, do testatork pa prvi bolj kot drugi. Z mamo so malčki količinsko enako govorili/vokalizirali po preteku

šestih mesecev, s testatorko pa so povečali količino te oblike komunikacije. Socialno vokalizacijo, ločeno od govora, so malčki med igro z mamo nekoliko znižali, s testatorko pa povišali. Slovenci so bili med igro s testatorko bolj osredotočeni na svojo partnerko kot med igro z mamo, Hrvati pa obratno. Ob prvem opazovanju so Slovenci v interakciji bolj iskali bližino partnerke kot Hrvati, ob drugem pa so si bili glede teh obnašanj podobni. Tako Slovenski kot Hrvaški malčki so po šestih mesecih znižali približevalno obnašanje. Malčki v obeh skupinah so izražali podobno količino približevalnega obnašanja, ko so se igrali s svojimi mamami, razlikovali so se v približevanju testatorki. Slovenci so se ji večkrat približevali kot hrvaški.

Tabela 5: Povzetek zbirnih rezultatov o vplivih starosti, kulture in partnerke na malčkovo obnašanje do predmetov med igro z igračami.

MALČEK DO PREDMETOV	STAROST	KULTURA	PARTNERKA	INTERAKCIJA F, df=1, (p)
	M ₁	M _{SLO}	M _M	
	M ₂	M _{HRV}	M _T	
	F, df=1, (p)	F, df=1, (p)	F, df=1, (p)	
1. Egocentrični gov. in vokal. (df rezid. = 147)	M ₁ = 11.49 M ₂ = 10.16 35.56 (.000)	M _{SLO} = 11.37 M _{HRV} = 10.36 23.99 (.000)		S x K 9.62 (.002)
2. Egocentrični govor (df rezid. = 146)	M ₁ = 11.63 M ₂ = 10.05 23.18 (.000)	M _{SLO} = 11.26 M _{HRV} = 10.45 7.71 (.006)		S x K 5.33 (.022)
3. Egocentrična vokalizacija (df rezid. = 146)	M ₁ = 11.05 M ₂ = 10.18 13.02 (.000)	M _{SLO} = 11.17 M _{HRV} = 10.12 19.82 (.000)		S x K 6.57 (.001)
4. Osredotočen na igro (df rezid. = 146)		M _{SLO} = 9.26 M _{HRV} = 9.69 5.57 (.020)	M _M = 9.74 M _T = 9.21 8.86 (.004)	
5. Osredotočen na kamero (df rezid. = 146)	M ₁ = 1.29 M ₂ = 2.09 9.31 (.003)		M _M = 2.71 M _T = 0.63 60.16 (.000)	S x P 5.27 (.023)
6. Osredotočen na drugo (df rezid. = 146)	M ₁ = 1.23 M ₂ = 0.52 14.48 (.000)			S x K 4.45 (.037)
7. Vokalizacija z igračami (df rezi. = 146)		M _{SLO} = 12.29 M _{HRV} = 11.24 5.60 (.019)		

8. Besede z igračami (df rezid. = 146)	$M_1 = 10.87$ $M_2 = 10.03$ 18.40 (.000)	$M_M = 10.75$ $M_T = 10.16$ 8.97 (.003)	S x P 8.48 (.004)
9. Komunikacija z igračami (1) (df rezid. = 146)	$M_1 = 11.10$ $M_2 = 10.46$ 8.66 (.004)	$M_M = 11.02$ $M_T = 10.54$ 4.69 (.032)	S x P 5.36 (.022)
10. Pozoren na igrače v celoti (df rezid. = 146)			K x P 10.19 (.002)
11. Pozoren na elemente v kontekstu (df rezid. = 147)	$M_1 = 32.88$ $M_2 = 40.27$ 27.40 (.000)		
12. Pozoren na elemente (df rezid. = 147)	$M_1 = 21.51$ $M_2 = 19.20$ 4.32 (.039)	$M_M = 21.62$ $M_T = 19.15$ 4.96 (.028)	
13. Pozoren na podrobnosti (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 10.78$ $M_{HRV} = 10.20$ 3.94 (.049)	
14. Skupna pozornost (2) (df rezid. = 147)	$M_1 = 19.95$ $M_2 = 21.35$ 9.80 (.002)	$M_{SLO} = 21.23$ $M_{HRV} = 20.08$ 6.05 (.015)	
15. Vztraja aktivno sam (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 30.36$ $M_{HRV} = 22.22$ 40.80 (.000)	$M_M = 11.66$ (.001) MAMA 4.48 8.036) K x P 6.01 (.015)
16. Vztraja aktivno na spodbudo (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 18.85$ $M_{HRV} = 23.49$ 10.89 (.001)	
17. Vztraja pasivno na spodbudo (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 7.13$ $M_{HRV} = 15.59$ 64.75 (.000)	$M_M = 8.38$ $M_T = 14.74$ 37.4 (.000) K x P 19.17 (.000)
18. Vztraja aktivno (3) (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 49.21$ $M_{HRV} = 45.72$ 6.74 (.010)	$M_M = 49.09$ $M_T = 45.67$ 6.81 (.010) K x P 5.87 (.017)
19. Vztraja pasivno (4) (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 15.18$ $M_{HRV} = 23.72$ 23.30 (.000)	$M_M = 16.62$ $M_T = 22.68$ 5.58 (.000) K x P 9.89 (.002)
20. Vztraja sam (5) (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 38.41$ $M_{HRV} = 30.35$ 35.17 (.000)	$M_M = 36.49$ $M_T = 31.90$ 11.70 (.001)
21. Vztraja na spodbudo (6) (df rezid. = 147)		$M_{SLO} = 25.97$ $M_{HRV} = 39.08$ 19.02 (.000)	$M_M = 29.22$ $M_T = 36.44$ 19.41 (.000) K x P 7.41 (.007)

22. Skupno vztrajanje (7) (df rezid. = 147)	$M_{SLO} = 16.22$ $M_{HRV} = 17.46$ 11.78 (.001)	$M_M = 16.52$ $M_T = 17.21$ 3.66 (.058)	S x K 11.58 (.001)
23. Skupni govor (8) (df rezid. = 147)	$M_{SLO} = 14.10$ $M_{HRV} = 13.21$ 8.37 (.004)	$M_M = 14.40$ $M_T = 12.86$ 27.42 (.000)	S x P 3.91 (.050)
24. Konstruktivnost (df rezid. = 147)	$M_{SLO} = 39.09$ $M_{HRV} = 37.33$ 3.72 (.056)		S x K 4.43 (.037) K x P 5.46 (.021)

Glej legendo pod Tabelo 1.

Od (1) do (8) so kompozitne postavke:

- (1) emocije, vokalizacija, besede in stavki z igračami
- (2) pozornost na celotno igračo, elemente v kontekstu, posamezne elemente in podrobnosti
- (3) vztraja z igračo aktivno sam in aktivno na spodbudo
- (4) vztraja z igračo pasivno sam in pasivno na spodbudo
- (5) vztraja z igračo aktivno sam in pasivno sam
- (6) vztraja z igračo aktivno na spodbudo in pasivno na spodbudo
- (7) vztraja aktivno sam in na spodbudo ter pasivno sam in na spodbudo
- (8) egocentrični, socialni in govor/vokalizacija z igračami

Tabela 6: Aritmetične sredine malčkovih obnašanj do predmetov, na katere vpliva interakcija med neodvisnimi spremenljivkami.

Spremenljivka	Interakcija	$M_{1\text{ SLO}}$	$M_{2\text{ SLO}}$	$M_{1\text{ HRV}}$	$M_{2\text{ HRV}}$
		$M_{1\text{ M}}$ SLO_M	$M_{2\text{ M}}$ SLO_T	$M_{1\text{ T}}$ HRV_M	$M_{2\text{ T}}$ HRV_T
1.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 21.41$	$M_{2\text{ SLO}} = 10.33$	$M_{1\text{ HRV}} = 10.69$	$M_{2\text{ HRV}} = 10.00$
2.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 12.49$	$M_{2\text{ SLO}} = 10.10$	$M_{1\text{ HRV}} = 10.86$	$M_{2\text{ HRV}} = 10.00$
3.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 11.95$	$M_{2\text{ SLO}} = 10.38$	$M_{1\text{ HRV}} = 10.25$	$M_{2\text{ HRV}} = 9.85$
5.	S x P	$M_{1\text{ M}} = 2.00$	$M_{2\text{ M}} = 3.49$	$M_{1\text{ T}} = 0.53$	$M_{2\text{ T}} = 0.73$
6.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 1.51$	$M_{2\text{ SLO}} = 0.41$	$M_{1\text{ HRV}} = 0.98$	$M_{2\text{ HRV}} = 0.63$
8.	S x P	$M_{1\text{ M}} = 11.43$	$M_{2\text{ M}} = 10.03$	$M_{1\text{ T}} = 10.29$	$M_{2\text{ T}} = 10.03$
9.	S x P	$M_{1\text{ M}} = 11.57$	$M_{2\text{ M}} = 10.44$	$M_{1\text{ T}} = 10.61$	$M_{2\text{ T}} = 10.48$
10.	K x P	$SLO_M = 14.05$	$SLO_T = 17.00$	$HRV_M = 15.21$	$HRV_T = 12.40$
15.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 31.13$	$M_{2\text{ SLO}} = 29.59$	$M_{1\text{ HRV}} = 20.3$	$M_{2\text{ HRV}} = 24.35$
15.	K x P	$SLO_M = 30.79$	$SLO_T = 29.92$	$HRV_M = 25.93$	$HRV_T = 18.43$
17.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 3.85$	$M_{2\text{ SLO}} = 10.41$	$M_{1\text{ HRV}} = 18.38$	$M_{2\text{ HRV}} = 12.45$
17.	K x P	$SLO_M = 6.36$	$SLO_T = 7.90$	$HRV_M = 10.21$	$HRV_T = 21.10$
18.	K x P	$SLO_M = 49.08$	$SLO_T = 49.33$	$HRV_M = 49.09$	$HRV_T = 42.26$
19.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 12.38$	$M_{2\text{ SLO}} = 17.97$	$M_{1\text{ HRV}} = 27.58$	$M_{2\text{ HRV}} = 19.38$
19.	K x P	$SLO_M = 15.13$	$SLO_T = 15.23$	$HRV_M = 17.98$	$HRV_T = 29.60$
21.	S x P	$M_{1\text{ SLO}} = 19.38$	$M_{2\text{ SLO}} = 30.36$	$M_{1\text{ HRV}} = 41.83$	$M_{2\text{ HRV}} = 35.72$
21.	K x P	$SLO_M = 24.64$	$SLO_T = 27.31$	$HRV_M = 33.37$	$HRV_T = 44.93$
22.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 15.54$	$M_{2\text{ SLO}} = 16.90$	$M_{1\text{ HRV}} = 18.02$	$M_{2\text{ HRV}} = 16.83$
23.	S x P	$M_{1\text{ M}} = 11.72$	$M_{2\text{ M}} = 10.21$	$M_{1\text{ T}} = 11.24$	$M_{2\text{ T}} = 10.13$
24.	S x K	$M_{1\text{ SLO}} = 40.92$	$M_{2\text{ SLO}} = 37.26$	$M_{1\text{ HRV}} = 37.20$	$M_{2\text{ HRV}} = 37.48$
24.	K x P	$SLO_M = 39.51$	$SLO_T = 38.67$	$HRV_M = 35.67$	$HRV_T = 39.02$

Glej legendo pod Tabelama 2 in 4.

Nobena izmed treh neodvisnih spremenljivk, niti interakcija med njimi, ne vpliva pomembno na malčkovo osredotočenost na partnerko, njegove emocije do igrač in na število stavkov, ki jih namenja igračem.

Ne glede na kulturo in partnerko, s katero so se malčki igrali, so slednji po preteku šestih mesecev med interaktivno igro znižali količino egocentričnega govora/vokalizacije, igračem namenjenih besed in celotno količino komunikacije z igračami, osredotočenost na dogajanje izven igralnega konteksta in intenzivnost pozornosti na posamezne dele igrač. Zvišali pa so intenzivnost pozornosti na dele igrače v kontekstu, ki odraža deljeno pozornost, in skupno pozornost na igrače ter pogosteje posvečali pozornost snemalki.

Slovenski malčki so v primerjavi s Hrvati pogosteje govorili in vokalizirali (socialno, egocentrično in z igračami), zlasti egocentrično (več so vokalizirali

tudi z igračami), bili bolj intenzivno pozorni na igrače, zlasti na njihove podrobnosti, in dlje časa vztrajali z igračami, zlasti samostojno in dejavno. Njihova igralna dejanja so bila skladno s tem bolj konstruktivna (izvajali so domiselna igralna dejanja, uporabljali igrače na raznolike načine). Hrvati so bili v primerjavi s Slovenci večkrat osredotočeni na igro (predvsem zaradi nekoliko pogostejšega nihanja pozornosti od prisotnih oseb nazaj k igri, vendar pogostnost osredotočanja na mamo, na testatorke in na drugo med kulturama ni dosegla ravni statistične pomembnosti), dlje so vztrajali z igračami na spodbudo igralnih partnerk, tako aktivno kot pasivno, dlje so vztrajali z igračami tudi pasivno (sami ali na spodbudo; gledali so npr. igračo, ali jo zgolj držali v roki, hodili z njo okoli in ji niso posvečali pozornosti). Njihovo skupno vztrajanje z igračami je bilo daljše kot med slovenskimi malčki, predvsem zaradi njihovega vztrajanja z igračami, ki izhaja iz socialne spodbude, in nedejavnega vztrajanja.

Med igro z mamo so bili malčki večkrat osredotočeni na igro in na snemalko kot med igro s testatorko. Ob mami so večkrat govorili z igračami in komunicirali z njimi na druge načine ter več govorili/vokalizirali nasploh (socialno, egocentrično in z igračami) kot ob testatorki. V interakciji z mamo so bili bolj pozorni na posamezne dele igrače, dlje so vztrajali z igračami aktivno (sami in na mamino spodbudo) in sami (aktivno in pasivno), zlasti aktivno sami (brez spodbude so se ukvarjali z igračami), medtem ko so v interakciji s testatorko dlje vztrajali z igračami pasivno (sami in na spodbudo) in na spodbudo (aktivno in pasivno), zlasti pasivno na spodbudo (največkrat so gledali, kako se z igračami igra testatorka). Predvsem na podlagi daljšega vztrajanja na spodbudo in pasivnega vztrajanja so malčki skupno vztrajali z igračami dlje med interakcijo s testatorko kot med interakcijo z mamo.

Slovenci so ob prvem opazovanju več egocentrično govorili/vokalizirali (tudi ločeno več govorili in vokalizirali) kot Hrvati, ob drugem opazovanju pa oboji enako. Vsi so med igro z mamo povečali osredotočenost na snemalko in/ali opazovalko ob drugem opazovanju, med igro s testatorko pa je pogostnost osredotočenosti ostala podobna. Slovenski malčki so bili ob prvem opazovanju bolj osredotočeni na dogajanje izven igralnega konteksta kot Hrvati, ob drugem pa manj. Med igro z mamo ob prvem opazovanju so malčki večkrat namenjali besede igračam in večkrat komunicirali z njimi (emocije, vokali, besede in stavki) kot med igro s testatorko, po preteku šestih mesecev pa enako med igro z obema partnerkama. Slovenci so bili med igro s testatorko bolj pozorni na igračo v celoti kot med igro z mamo, Hrvati pa obratno. Slovenci so ob drugem opazovanju manj časa aktivno samostojno vztrajali z igračami kot ob prvem, Hrvati pa dlje. Prvi so po preteku šestih

Tabela 7: Povzetek zbirnih rezultatov o vplivih starosti, kulture in partnerke na oblike malčkove igre z igračami.

OBLIKE IGRE - izvirne in kompozitne spremenljivke	STAROST		KULTURA		PARTNERKA	INTERAKCIJA F,df=1, (p)
	M ₁ M ₂ F,df=1, (p)		M _{SLO} M _{HRV} F,df=1, (p)		M _M MT F,df=1, (p)	
1.Simbolna (1) (df rezid.=147)					M _M =0.88 M _T =1.70 24.43 (.000)	K x P 8.44 (.004)
2.Projekcija simbolnih shem (df rezid. =147)					M _M =1.70 M _T =2.68 12.99 (.000)	K x P 4.44 (.037)
3.Dojemal. (2) (df rezid. =147)	M ₁ =3.01 M ₂ =3.66 11.57 (.001)		M _{SLO} =2.95 M _{HRV} =3.67 13.75 (.000)		M _M =3.66 M _T =2.99 11.39 (.001)	S x K 27.44 (.000)
4.Funkcijska (df rezid. =147)	M ₁ =3.89 M ₂ =2.77 6.34 (.013)				M _M =3.84 M _T =2.85 5.02 (.027)	K x P 5.13 (.025)
5.Neposredna imitacija (df rezid. =147)	M ₁ =1.06 M ₂ =0.33 19.48 (.000)					
6.Aktivna socialna (3) (df rezid. =147)	M ₁ =1.63 M ₂ =2.22 24.31 (.000)		M _{SLO} =1.72 M _{HRV} =2.09 10.56 (.001)			S x K 9.38 (.003)
7.Osamljena (df rezid. =147)	M ₁ =5.39 M ₂ =3.71 19.39 (.000)		M _{SLO} =5.37 M _{HRV} =3.85 17.00 (.000)		M _M =5.33 M _T =3.81 14.93 (.000)	
8.Pasivna socialna (4) (df rezid. =147)			M _{SLO} =1.72 M _{HRV} =3.15 44.68 (.000)		M _M =1.96 M _T =2.98 22.96 (.000)	S x K 24.25 (.000)

Glej legendo pod Tabelo 1.

Od (1) do (4) so kompozitne spremenljivke:

- (1) nase, na druge in na umišljeno usmerjena simbolna dejanja
- (2) dojemanje relacij, prehod na simbolno igro, sledenje navodilom, spraševanje in odgovarjanje
- (3) kontaktna, opazovalna z vključitvijo, paralelna in asociativna
- (4) brez udeležbe in opazovalna

Tabela 8: Aritmetične sredine malčkovih oblik igre, na katere vpliva interakcija med neodvisnimi spremenljivkami.

Spremenljivka	Interakcija	SLO_M	SLO_T	HRV_M	HRV_T
		$M_{1\ SLO}$	$M_{2\ SLO}$	$M_{1\ HRV}$	$M_{2\ HRV}$
1.	K x P	$SLO_M=1.03$	$SLO_T=1.31$	$HRV_M=0.74$	$HRV_T=2.07$
2.	K x P	$SLO_M=2.00$	$SLO_T=2.41$	$HRV_M=1.42$	$HRV_T=2.93$
3.	S x K	$M_{1\ SLO}=2.08$	$M_{2\ SLO}=3.82$	$M_{1\ HRV}=3.82$	$M_{2\ HRV}=3.50$
4.	K x P	$SLO_M=3.03$	$SLO_T=3.08$	$HRV_M=4.58$	$HRV_T=2.64$
6.	S x K	$M_{1\ SLO}=1.23$	$M_{2\ SLO}=2.21$	$M_{1\ HRV}=1.98$	$M_{2\ HRV}=2.23$
8.	S x K	$M_{1\ SLO}=1.23$	$M_{2\ SLO}=2.21$	$M_{1\ HRV}=3.69$	$M_{2\ HRV}=2.55$

Glej legendi pod Tabelama 2 in 4.

Nobena izmed treh spremenljivk, niti interakcija med njimi, ne vpliva pomembno na malčkovo konstrukcijsko igro in igro z enostavnimi pravili.

V prvih petih minutah interaktivne igre so malčki po preteku šestih mesecev izvedli več dojemalnih igralnih dejanj in tistih, ki odražajo spoznavno bolj zapletene igralne oblike. Njihova igra je postala tudi bolj socialna. Skladno s tem sta upadli funkcijska in osamljena igra. Ne glede na starost in partnerko, s katero so se malčki igrali, so hrvaški malčki izvedli več dojemalnih igralnih dejanj kot slovenski. Prvi so se večkrat igrali socialno (aktivno in pasivno), drugi pa večkrat osamljeno. Z mamami so se malčki večkrat igrali dojemalno, funkcijsko in osamljeno, s testatorkami pa večkrat simbolno, zlasti na ravni projekcije simbolnih shem, in pasivno socialno. V okviru te oblike so največkrat opazovali igro testatorke.

Razlika med količino simbolne igre (in projekcije simbolnih shem kot podoblike simbolne igre) v interakciji z mamo in testatorko je bila večja na vzorcu hrvaških diad kot na vzorcu slovenskih (simbolna dejanja so bila pogostejša med igro s testatorko na obeh vzorcih). Slovenci so se ob drugem opazovanju igrali večkrat dojemalno kot ob prvem, Hrvati pa obratno. Pogostnost funkcijske igre se pri Slovencih ni razlikovala med obema interaktivnima pogojema, pri Hrvatih pa je bila pogostnejša med igro z mamo kot med igro s testatorko. Aktivna socialna igra se je na obeh vzorcih povečala, pri Slovencih bistveno bolj, tako da se je začetna razlika v količini te vrste igre izenačila po preteku šestih mesecev. Pogostnost pasivno socialnih oblik igre je med Slovenci porasla, pri Hrvatih pa upadla.

RAZPRAVA

V prvih petih minutah interaktivne igre s prosto izbranimi igračami so testatorke dvignile raven zapletenosti malčkove igre nad raven, ki so jo predhodno opazile v njegovi interakciji z mamo med igro z istimi igračami. To pomeni, da so malčkovo igro v večji meri usmerile v malčkovo OBR kot mame ali pa so to območje vsaj dosegle. V okviru pričujoče študije namreč nismo ugotovljale, ali so se malčki s svojimi mamami igrali znotraj OBR ali zgolj znotraj območja svojega dejanskega razvoja. Z empirično dobljenimi rezultati lahko sprejmemo le hipotezo, da igralna partnerka, ki ima večje znanje o razvoju igre in o tem, kako situacijsko spodbuditi malčkovo igro v smeri večje razvojne kompleksnosti, med interakcijo z njim izzove kompleksnejša igralna dejanja kot mama v repliki svoje vsakdanje interaktivne igre. Na dvig razvojne ravni igre sklepamo na podlagi malčkovih simbolnih igralnih dejanj, ki so bila pogostejša med igro s testatorko kot med igro z mamo. Z mamo pa so se malčki večkrat igrali dojemalno in funkcijsko (le hrvaški malčki) kot s testatorko. Dojemalno igro po ravni razvojne zapletenosti, vsaj kot smo jo opredelili v našem merskem instrumentu in v priročniku (Zupančič, in dr., 1999), namreč umeščamo vmes med funkcijsko in simbolno/konstruktivno obliko igre.

Ker se je mama igrala z malčkom prej kot testatorka, bi lahko posamezne razvojno manj zapletene oblike igre od simbolnih v interakciji z mamo pripisali tudi učinku ogrevanja, ki ga Sladeova (1987) navaja kot pomembnega v začetnih minutah malčkove interaktivne igre z mamo na vzorcu ameriških diad. Na podlagi ugotovitev Bartol Polončičeve (1999) o kratkoročni (v desetminutnem časovnem intervalu) stabilnosti oblik igre istih malčkov, ki so bili v interakciji z mamami vključeni tudi v našo študijo, posredno sklepamo, da je bil ta učinek na našem vzorcu manj verjeten. Menimo, da dobljeni rezultati podpirajo model OBR.

Malčkova obnašanja, ki kažejo na njegovo povezanost z mamo, so se odrazila v naslednjih razlikah med dvema interaktivnima pogojema: v bolj gladki interakciji, pogostnejšem fizičnem stiku med partnerjema in vzajemni glasovni/besedni komunikaciji med njima, ko se je malček igral z mamo v primerjavi z njegovo igro s tujo osebo. Razlike v enaki smeri smo ugotovile glede malčkovega socialnega govora, zadovoljstva z igralno partnerko in približevalnega obnašanja partnerki. Nekatera malčkova obnašanja, ki so bolj izražena v interakciji s tujo osebo v razmerju do teh obnašanj v interakciji z mamo, po našem mnenju odražajo previdnost in/ali radovednost do neznane osebe. To sta opazovanje testatorke in očesni stik med njima, ki nista vezana

na igro z igračami, ter šibkejša osredotočenost na igro, ki morda odraža znižanje raziskovalnega obnašanja. Ostale razlike med obnašanjem, ki se vežejo na malčkovo dejavno raziskovanje (aktivno igro z igračami) v dveh tipih diad, po našem mnenju odražajo nerazdružljivi vpliv "poznanosti partnerja" in "navodil partnerju". Testatorka je skladno z navodili bolj spodbujala in več demonstrirala kot mama. Zaradi tega je imel malček tudi manj priložnosti za dajanje igralne iniciative, samostojno in dejavno vztrajanje z igračami, komunikacijo z njimi ter osamljeno igro. Namesto tega se je večkrat vključeval v opazovalno igro (gledal, kaj dela z igračami aktivna partnerka), dlje pasivno in na spodbudo vztrajal z igračami. Na podlagi pričujočih rezultatov ne moremo enoznačno pripisati upada v malčkovem raziskovalnem obnašanju med igro s tujko niti pomanjkanju priložnosti, niti njegovim občutkom ogroženosti in/ali novosti situacije. Z drugače zastavljeno metodo opazovanja bomo v nadaljnjih analizah podatkov poskušale vplive teh dveh spremenljivk razdružiti.

Razlike med igralnim obnašanjem slovenskih in hrvaških malčkov so okvirno dosledne z ugotovitvami naših prvih medkulturnih raziskav, ki so ločeno primerjale malčkovo obnašanje med samostojno igro z igračami (Zupančič in Cecić Erpič, 1997), interaktivno obnašanje diad mama-malček (Zupančič, 1998) in testatorka-malček (Kavčič, 1999; Zupančič, 1999). Slovenski malčki so tudi v pričujoči študiji med interaktivno igro z igračami izražali več predmetne usmerjenosti in samostojnosti kot hrvaški. To je neposredno razvidno iz večje igralne iniciativnosti, pogostejšega egocentričnega govora/vokalizacije, vokalizacije z igračami in skupnega govora/vokalizacije med interaktivno igro, intenzivnejše pozornosti na igrače, daljšega aktivnega in samostojnega vztrajanja z igračami, večje variabilnosti in domiselnosti igralnih dejanj in pogostejše osamljene igre pri prvih ter daljšega pasivnega vztrajanja z igračami, vztrajanja na spodbudo partnerke, večje pogostnosti socialno pasivne in aktivne igre pri drugih. Posredno se razmeroma močnejša predmetna orientacija med interaktivno igro pri slovenski malčkih v primerjavi s hrvaškimi kaže tudi v njihovem socialnem obnašanju in obnašanju diad, ki smo ga ocenjevale vedno v odnosu do igrač. Med igro z igračami je interakcija slovenskih diad bolj gladka, kar odraža večjo mero socialne koordinacije s predmeti, bolj zadovoljna, pri čemer je zadovoljstvo vezano na igro s predmeti, malček je bolj čustveno izrazen do partnerk in več socialno vokalizira z njimi. Pri tem njegova čustva in komunikacija s partnerko niso bila neposredna, temveč vezana na predmetno dejavnost. Nekoliko nekompatibilno koherentnemu vzorcu medkulturnih razlik v interaktivnem obnašanju pa med slovenskimi diadami pogosteje prihaja do fizičnega stika med partnerjema, prav tako slovenski malčki pogosteje iščejo

bližino partnerke kot hrvaški. Glede medkulturnih razlik v približevalnem obnašanju dopuščamo možnost, da slovenski malčki na ta način vzpostavljajo ravnotežje med svojim izrazitejšim raziskovalnim sistemom obnašanja in samostojnostjo ter količino bližine, ki jim zagotavlja občutke varnosti.

Po preteku šestih mesecev so slovenski malčki sicer ostali bolj samostojni in predmetno usmerjeni med interaktivno igro z igračami kot hrvaški, vendar so razlike med njimi upadle. To je razvidno iz pomembnih interakcij med starostjo in kulturo. Slovenski malčki so postali bolj socialno usmerjeni in pasivni v odnosu do predmetov kot pred pol leta, medtem ko so se hrvaški igrali bolj aktivno in bili med drugim opazovanjem manj socialno orientirani ter predmetno usmerjeni kot med prvim. Dobljeni rezultati dopuščajo možnost, da so kulturno specifične starostne spremembe v malčkovem interaktivnem obnašanju med igro z igračami povezane z medkulturnimi razlikami v prepričanjih in normah staršev, vezanih na otrokov zgodnji razvoj, ki neposredno vplivajo na načine njihove interakcije z otroki (npr. Farver in Howes, 1993). Tako na vzorcu slovenskih mam šest- do štiriindvajsetmesečnih otrok ugotavljamo, da le-te kot cilj zgodnjega razvoja jasno favorizirajo doseganje samostojnosti, kognitivne, jezikovne in motorične kompetentnosti pred razvojem socialnih spretnosti (Zupančič, 1998). Glede na to predvidevamo, da slovenske mame zelo zgodaj spodbujajo otrokovo samostojnost tako, da ga spodbujajo k delovanju na igrače, s katerimi se vključuje v samostojne dejavnosti znotraj konteksta "varne bližine" skrbnikov. Ko je ta cilj razmeroma dosežen, torej šele kasneje, pa se začno bolj socialno dejavno vključevati v otrokovo igro in tako spodbujajo realizacijo svojih sekundarnih vzgojnih ciljev - razvoj otrokovih socialnih spretnosti. Predpostavljamo, da opisani proces poteka pri Hrvatih obratno, saj mladi hrvaški odrasli v primerjavi s slovenskimi dajejo prednost medodvisnosti, povezanosti med posamezniki, občutljivosti za druge in podrejanju skupinskim normam pred neodvisnostjo, samozadostnostjo in zanašanjem nase (Zupančič in Metzsig, 1994). V prihodnosti bo to hipotezo potrebno preveriti na področju medkulturnih razlik v etnoteorijah slovenski in hrvaških staršev malčkov o zgodnjem razvoju in vzgoji otrok ter njihove etnoteorije primerjati z dejanskim obnašanjem med njihovo interaktivno igro z otroki.

Interaktivni vplivi med partnerko in kulturo (P x K) kažejo, da je bila igra z različnima partnerkama bolj podobna v slovenskih diadah kot v hrvaških (iniciativa, vztrajanje s predmeti in oblike igre). Hrvaška testatorka je pogosteje dajala spodbude za igro kot slovenska, ki je bila glede iniciativnosti podobna mami. Pri tem obstaja možnost, da so zaradi zelo aktivnega

vključevanja hrvaške testatorke imeli malčki manj priložnosti za aktivno samostojno vztrajanje z igračami in nasploh za aktivno igranje. V primerjavi z njihovo igro z mamami in igro njihovih slovenskih vrstnikov s testatorko so hrvaški malčki dlje časa vztrajali pasivno (gledali, kaj počne testatorka) in nasploh dlje vztrajali na testatorokino spodbudo. Slovenski malčki pa so bili podobno vztrajni pri igri z obema partnerkama. Zaradi aktivnejšega vključevanja v malčkovo igro sta bili hrvaški testatorki po vsej verjetnosti nekoliko bolj uspešni v doseganju malčkovega OBR kot slovenske. Ta naša domneva izhaja iz obsežne študije Bornsteina in sodelavcev (1997), ki so prepričljivo dokazali, da se malčki vključujejo v več simbolne interaktivne igre, kadar spodbudo za igro dajo odrasli, v primerjavi z igro, za katero dajo spodbudo malčki.

Med drugo polovico drugega leta in prvo polovico tretjega malčkovega leta so se pokazale pomembne spremembe v njegovem interaktivnem obnašanju med igro z igračami. Povečanje gladkosti interakcije, socialnega govora, deljene in skupne pozornosti na igrače, dojemalne igre, dejavne socialne igre ter upad funkcijske in osamljene igre, neposredne imitacije in egocentričnega govora/vokalizacije se ujemajo s splošnim kognitivnim, jezikovnim in socialnim razvojem v tem obdobju (Schaffer, 1984; Papalia in Olds, 1992). Starostni upad očesnega stika med partnerjema, količina malčkovega gledanja partnerke in količina približevanja partnerki med igro z igračami po našem mnenju odražajo starostne spremembe v izražanju kvalitete navezanosti in previdnosti do tujcev, ki se po osemnajstem mesecu starosti, ko separacijska anksioznost in anksioznost do tujcev dosežeta svoj drugi vrh (Lamb, 1988), spremeni v smeri zmanjšanja količine približevalnega in previdnega obnašanja (Crittenden, 1992). Ugotovljene starostne spremembe v vseh navedenih merah obnašanja so precejšnje, saj so dosegle raven pomembnosti že ob opazovanju začetnih petih minut igre. Za osvetlitev podrobnejšega poteka teh sprememb bi bila potrebna nadaljnja vzdolžna študija s krajšimi časovnimi razmaki med opazovanji.

Interaktivni vplivi med starostjo in partnerko (S x P) kažejo, da sta socialni in igračam namenjen govor/vokalizacija z malčkovo starostjo med igro z mamami nekoliko upadla, medtem ko sta se pri igri s testatorkami povečala. Take spremembe po našem mnenju odražajo upad previdnosti do tujcev, ki se v zgodnjem otroštvu običajno izraža preko glasovne/besedne zadržanosti do njih, in podpirajo model obnašanj navezanosti, ki se okoli drugega leta starosti spremenijo tako v odnosu do figure navezanosti kot do tujih oseb (Crittenden, 1992).

Posploševanje ugotovitev pričujoče študije je seveda omejeno zaradi nekaterih omejitev pri njeni izvedbi. Preučevale smo le relativno majhno število malčkov. Poleg tega so vsi živeli v urbanih področjih in v družinah staršev s srednjo in visoko izobrazbo. Čas opazovanja je bil razmeroma kratek, ocenjevalni intervali pa razmeroma dolgi. Prav tako nismo upoštevale tipa navezanosti med mamo in malčki. Med omejitve sodi tudi to, da smo stopnjo podobnosti igrač z realnimi predmeti preverjale le ob drugem opazovanju. Ta spremenljivka pa ima pomemben vpliv na strukturo (obliko, razvojno raven) malčkove samostojne (npr. Zupančič in Ceci Erpič, 1997; Zupančič, 1998) in interaktivne igre z mamami, ne pa tudi na strukturo interaktivne igre s strokovnjaki (Kavčič, 1999).

LITERATURA

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., in Wall, S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bartol Polončič, M. (1999). *Kratkoročna stabilnost interaktivnega obnašanja med mamo in malčkom* [Short-term stability of mother-toddler interactive behaviours]. Neobjavljena diplomska naloga [Unpublished BA diploma], Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Bornstein, M.H., Haynes, O.M., Legler, J.M., O'Reilly, A.W., in Painter, K.M. (1997). Symbolic play in childhood: Interpersonal and environmental context and stability. *Infant Behaviour and Development*, 20 (2), 197-207.
- Bornstein, M.H., Haynes, O.M., O'Reilly, A.W., in Painter, K.M. (1996). Solitary and collaborative pretense play in early childhood: Sources of individual variation in the development of representational competence. *Child Development*, 67, 2910-2929.
- Bornstein, M.H., Haynes, O.M., Pascual, L., Painter, K.M., in Galperin, C. (1999). Play in two societies: Pervasiveness of process, specificity of structure. *Child Development*, 70, 317-331.
- Crittenden, P.M. (1992). Quality of attachment in preschool years. *Development and Psychopathology*, 4, 209-241.
- Damast, A.M., Tamis-LeMonda, C.S., in Bornstein, M.H. (1996). Mother-child play: Sequential interactions and relation between maternal beliefs and behaviours. *Child Development*, 67, 1752-1766.
- Dunn, J.F., Plomin, R., in Daniels, D. (1986). Consistency and change in mothers' behaviour toward young siblings. *Child Development*, 57, 348-356.
- Farver, J.M., in Howes, C. (1993). Cultural differences in American and Mexican mother-child pretend play. *Merrill Palmer Quarterly*, 39, 344-358.

- Farver, J.M., in Wimbarti, S. (1995a). Indonesian toddlers' social play with their mothers and older siblings. *Child Development*, 66, 1493-1503.
- Farver, J.M., in Wimbarti, S. (1995b). Parental participations in toddlers' pretend play. *Social Development*, 4, 19-31.
- Kavčič, T. (1999). Spremljanje malčkove interaktivne igre z igračami v dveh kulturah [A follow-up study of toddler's interactive toy-play in two cultures]. Neobjavljena diplomska naloga [Unpublished BA diploma], Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Lamb, M.E. (1988). Social and emotional development in infancy. V M.H. Bornstein in M.E. Lamb (Ur.), *Social, emotional and personality development* (str. 359-410). Hove: LEA Ltd., Publ.
- Musek, J. (1994). Psihološki portret Slovencev [The psychological portrait of Slovenians]. Ljubljana: Educy.
- Oerter, R. (1991). The concept of human nature in three cultures: A developmental approach. Prispevek predstavljen na Bienalnem srečanju SRCD, Seattle.
- Papalia, D.E., in Olds, S.W. (1992). *Human development*. New York: McGraw-Hill. Inc.
- Puklek, M. (1998). Malčkovo obnašanje pri samostojni igri z igračami [Toddler's behaviours during solitary play with toys]. *Psihološka obzornica*, 7 (4), 31-48.
- Scarr, S., in McCartney, K. (1983). How people make their own environment: A theory of genotype-environment correlations. *Child Development*, 54, 424-435.
- Schaffer, H.R. (1984). *The child's entry into a social world*. London: Academic Press.
- Slade, A. (1987). A longitudinal study of maternal involvement and symbolic play during the toddler period. *Child Development*, 58, 367-375.
- Tamis-LeMonda, C.S., Bornstein, M.H., Cyphers, L., Toda, S., in Ogino, M. (1992). Language and play at one year: A comparison of toddlers and mothers in the United States and Japan. *International Journal of Behavioural Development*, 15 (1), 19-42.
- Veber, P. (1997). Implicitna teorija staršev o vzgoji in malčkova igra [Parental implicit theory of child rearing and the toddler's play]. Neobjavljena diplomska naloga [Unpublished BA diploma], Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Zupančič, M. (1993). Razvoj pojma o človeku: izsledki študije v petih deželah [Development of the concept of human nature: The findings in five countries]. *Anthropos*, 1-2, 53-67.
- Zupančič, M. (1997). Opazovalna lista za ocenjevanje interaktivnega obnašanja med mamo/testatorko in dojenčkom/malčkom pri igri s predmeti [Observational check list for coding the mother/experimenter-infant/toddler interactive object-play behaviours]. Gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Katedra za razvojno psihologijo Oddelka za psihologijo.

- Zupančič, M. (1998). The influence of social and cultural environment on child's playing in the first two years of life. Budapest: Electronic Publishing Company.
- Zupančič, M. (1999). The development of object-play in the first two years of child's life. Ljubljana, Lugano: i2, Centro Studi Universitari Internazionali.
- Zupančič, M., in Cecić Erpič, S. (1997). Malčkova samostojna igra z igračami: medkulturna primerjava [Toddler's solitary play with toys: A cross-cultural comparison]. *Anthropos*, 4-6, 14-40.
- Zupančič, M., in Cecić Erpič, S. (1998). Razvoj zgodnjih oblik igralne interakcije med mamo in malčkom: prečna primerjava [The development of mother-toddler interaction: A cross-sectional comparison]. *Anthropos*, 4-6, 32-54.
- Zupančič, M., in Cecić Erpič, S. (1999). A follow-up comparison between the mother-toddler and the experimenter-toddler interactive toy-play. Prispevek predstavljen na IX. Evropski konferenci o razvojni psihologiji, Spetses.
- Zupančič, M., Gril, A., Cecić Erpič, S., in Puklek, M. (1999). Priročnik za vrednotenje dojenčkove/malčkove igre s predmeti v samostojnem in interaktivnem pogoju [Manual for coding infant/toddler play with toys in an independent and in an interactive condition]. Ljubljana: Oddelek za psihologijo.
- Zupančič, M., in Metzging, A. (1994). The concept of human nature: A comparative study in Slovenia and Croatia. *Proceedings of Alps-Adria Symposium on Psychology* (str.262-268). Ljubljana: Filozofska fakulteta.